

ديمانەيەك دگەل عەبدولخالق سەرسام ل سەر (شوينوارى زىمۇك يان كەقرى مەيتا)

ديمانەونامادەكرن : رازى زىتى

شوينوارى زىمۇكى كو دكەفیتە دەفەرا بارزان ل باژىركى بلى . جەهەكى دىرۇكىي بەرچاقەو ھەتا نۇكە ھىچ كارەكى زانستى و لىكۇلین ل سەر نەھاتینە كرن و نەكەفیتە دناف پىرۇژىت لایەنى پەيوەندىدار . لى مە ب فەر زانى دیمانەيەكى دگەل شوينوار ناس (عەبدولخالق سەرسام) بکەين و چەند پىرسپارەكا ل سەر دىرۇكا شوينوارى زىمۇكى ئاراستە بکەين :

ل سالا 1958 ھەتا 1967 مالمە ل بلى ل وپىرى بوو ئەز بىى بچوك بووم ، ئەف جەيى دىبىژنى زىمۇك جەهەكى فراوانە ، بەلى جەهەكى دى ل خوارترى وپىرى يا ھەى دگۇتنى كەقرى مەيتا ، ئەفیت بەرى پىشكىن دكرن وھا دزانى كو ئەف مەيتىت ب ئاڧا روبرايدا دەين ئەف كەقر بو وانە ، چونكى وان نەترانى كو ئەفە بو مەيتىت زەردەشتیانە نەك بو ئەف مەيتىت ب روبرايدا بەين و ل فېرى بىمىن و بىننە دەرى . بو جارا ئىكى كو ئەز ھاتم من دىت كو جەهەكى دىرۇكەو ئەز فەگەريام بو پەرتوكىت دىرۇكى و بو دەمى يەك سال من دويف چوون ل سەر ئەفى بابەتەى كر ھەتا ئەز گەھشتمە ئەفى راستىيى كو ئەفە دوخمەكى زەردەشتىە . ل بەرى ب ئەف دوخمەى دگۇت دىيىي خامۇشان(گوندى بى دەنگا) يان جەيى ئارام ل ناو فارس و ھندىا دىبىژنى (خمۇ) ل ناو ئىنگىليزا دىبىژنى (tower of sighlent) ئەفە جەهەك بوو كو مەيتا دابىننە سەر ل بەر ھندى ل پەرتوكەكا فارسىدا كو بەھسى عادات و مەزھەبى و مەراسىمىت زەردەشتىا دكەت ل ئفیسىنا (موبد ئەردەشپىر ئازەر گوشب) دىف پەرتوكىدا ب دىرېژى بەھسى ھەمى تىشتەكى زەردەشتىا دكەت دىبىژى (دوو قىسمتە دىگر از وپىرى گوزشتن از براى مردان است قىسمتە دوم براى زنان است ، قىسمتە سوم كە وصل براى استودان است براى بچىها است ، وھرىك از ان قىسمتھا) واتە ئەف جەھە ھەمىيى كرىبە جۇگە جۇگە و جەيى زەلاما بىى ل دورقەو ل رىزا سەرى و نىزىكى دوو مەترا يادورە و ھەر جەھەكى بو مەيتەكى ھاتىبە چىكرن و دىوارەك بىى ھاتىبە ھەلكۇلین ل فى كەقرى و ئەف دىوارۇكەش بو فى چەندىيە دا ئاڧا ھەرىك ل قان جەھانە تىكەلى ئىك نەبىت و ل دەردۇرا ھەمىيش جۇگە يەكا ھاتىبە چىكرن و دىوارى دەرى بىى جۇگى بلندترە ل دىوارى ئاڧا و ئەگەر ئاڧ زۇر بوو شەپۇلدا ئاڧا ئاڧا ناچىتە دەرى و دىبەيتەف ژۇرى وچونكى ئەف ئاڧە ياپىسە ل نك زەردەشتىا . ھەر زەبەك ئەگەر كەسەك تىدا مردبا ژلايى زەردەشتىا بو دەمى دوو سالا نەتھاتە كىلان ھەروھە سەش ب ھەمان جۇر . ھەر كەسەك بچىت سەردانا ئەفى دوخمەى بکەت ل دورقە دىزانىت جەھەك ل ناوھراستى ياهەى كو ئاڧ تىدا كۆم دىبىت و ئاڧا بارانى دچىتە تىدا و ئەفە وەكى كۇگایەكا ئىسكايە و جەيى خربونەفا ئىسكىت مریابوویە . ل نك زەردەشتىا پىشتى مرنا زەلاماش ھىزو شىاننىت بو دانای ھەروھەكى ل فى دوخمەى يا دىبارە ل رىزا سەرقەو ل دور جەيى مەيتى وى بىى دانای و جەيى وى دىرېژترە و ل مابەينا ئەف جەيى خەت خەت كرى پىشتى ھنگى جەيى ژنا دەپىت كو جەيى وى كچكە ترە و ھندەش يا دىرېژنىيەو ئەوھش ل بەر شىووى ژنى و بەژنا وى وھا يادانای . پىشتى ھنگى ل نك كۇركا ئىسكا جەيى بچوكاش دەپىت و ئەفە ھىچ گومان تىدا نىنە كو دوخمەيەكى زەردەشتىە و ئەم دپىشت راستىن ل سەدى سەد . ل بەرقى چەندى كو ئەف جەھە جەھەكى شاخاویە نابىت كور تىدا ھەبىت و روبراى ھەي و پىدقشە ل جەھەكى بلند بىت و ئەفە ھەمى مەرج بوون بو ئاینى زەردەشتى و ئەف دوخمەى (زىمۇكى) ھەمى مەرجەكى زەردەشتىا بىى تىدا ھەى . ھەروھە دەردۇرى وى ئاڧەدانى بوویە ل دەمى خۇدا ل بن ئاخى خانوویپىت ھاتىنە فەدیتن و خانوبەرى جولەكەو مەسحىيا ش بىت ھەى و ئەفە قەدەغە نەبوینە . بەلى زەردەشتى بەرى وان بوینەو ئەف دوخمە بىى ھاتىبە فەشارتن و تەڧاڧ كەرى دوخمىت دىكەنە . ئەگەر مە بقیت شارەزايا دىرۇكا خۇ ببىن پىدقشە ل زمانى خۇش شارەزا بىن و چونكى زمانىش پىشكەكە ل دىرۇكا مە . ب تاپبەتیش ل سەر ناڧىت جەھ ، ئەگەر بەيىمە سەر ناڧى (بلى) دىشپىم بىژم كو بل واتە ئاخەكا نەرم . بەلگا مە

بۇ قى چەندى ئەقەيە ل بەرامبەرى وى ناقى زۆرەگقان يان زۆرەگقان بى ھەى ب ماناىا ئاخەكا زورگ و رەق وسور، ل وى بەرەيش ئاخەكا بل يا ھەى و (ماموستا ھەزار) ل پەرتوكا ھەمبانە بۆرىنەدا دىبىتى بل واتە ئاخەكا زىدە نەرم و كو دىبىتە باران دىبىتە كورو ليتا و ، ھەرۋەھا ل دۇلا بالىسانىش بلا ژىرى و بلا ژورى يىت ھەى . زۆرەكس دىبىتى ل ئەفسانەدا (مىرى بلى) بى ھەبوى ئەقە ئەوى ئاگەھىنىت كو ناقى وى (مىر بل) بوو نەخىر بەلكى مىرى جەھكى بوو كو دىبىتى بلى . ھەتا ل سەردەمى سۆمەرىا دگۆتە خوداۋەندى پىت و بەرەكەت (بل) ، لىرەدا ئەق بلە ھەربۇ زەقىي ئە دگەرىپىت كو ئاخەكا بلە . كو ل گۆر ژىدەرەپىت دىرۆكى سۆمەرى ئارىپىت سەرەتاينەو ئەم كوردىش ھەر قەدگەرىپىن بۇ سەر سۆمەرىا و ئەق نەتەۋىت كو ل مابەينا ھەردوك روبراپىت دىجلەو فورات دىيان و ل بەرى دىكەش ھەردوك روبراپىت (كەرخەو كارۋنە) كو ژىدەرەپىت ئەق ئاوانە زنجىرەچىپىي زاگروسە و ب ئەقان روبرادا دھاتنە خارى و شارستانىيەت داتنا و ھەر خەلكى زاگروسە كو ل دەشتادا شارستانىيەت دانای . بابلى و ئاشورىا پىكۆل دكر كو بەيئە نابقەرا ھەردوك روبرا چونكى ئەقە سامىنە بەلى ئاشورى ل سەر دەستى مىدىيا رى لى دھاتە گرتن و بابلىش ل سەردەستى ئىلامىا . ئەق سامىانە ل سەر روبرا دىجلە پىكۆل دكر قەپەرن و تى دىشان ل سەر لىۋاپىت روبرا قەپەرن و نەتشان پتر بەيئە پىش ھەتا سەرەتاپا ھاتنا ئىسلامىش ژىرىا عىراقىش كوردبوون كو دگۆتنى (زەۋانى _ جۆۋان) و ھەتا سالا 400 كۆچىش ھەروانا ل ژىرىا عىراقى كشتوكال دكر و ل پەرتوكا خودا (مستەفا جەۋاد) ب دىبىتى بەھسى وان دكەت ل پەرتوكا (الجوان قىبىلە الكوردىيە المنسىيە). ژبەر قى چەندى كو كارى چىكرنا جۆگىت ناقى دكر دگۆتنى جۆۋان و ھەرۋەھا زۆر جەپىت دىكەش وەكى جۆلە مىرگ ھەر ل بەر ھەبوونا جۆگىت ناقى ئەق ناقە بى كەفتىە سەر . ئەگەر مە بقىت شارەزايا دىرۆكا خۇ ببىن پىدقىە ل زمانى خۇش شارەزايا ببىن و چونكى زمانىش پشكەكە ل دىرۆكا مە . ئەگەر كەقرى مەيتا (شوبىنوارى زىمۆكى) دىرۆكا مەبىت و پشتى كو مللەتيمە بوويە موسلمان و دەست ل قى كارى خۇ ھەلگرتى بەلى دەست ل زمانى خۇ ھەلنەگرتىيەو ئەگەر ناقى بلى بىبىن ئەق بلە وەكى ناقى (ئارىلە) كو چوار ھەزار سالىت چۆبى سۆمەرىا ئەق ناقە بى بۇ دانای و ئەقرو دىبىتىنى (ھەقلىر) ئەقە ل ئەرەبە ئىلاھا ئاشورىا نەھاتىيە ، چونكە ل زمانى كوردى بەراھىيى ئەر يان ئار بەھسى ۋارەكى بوو ھەرۋەكى دىبىتن ھىچ لە ئارا دانىيە واتە ل وى جەھى ھىچ نىيە (ئارو ئەر) ب ماناىا جەھو وار دھىت و بلىش ب ماناىا خاكەكا ب پىت و نەرم . گەلەك ناقىت جەھ ل كوردستانى ب ئەرۋار دەست پى دكەن . ئەگەر ئەرل ل ئەرەبە ئىلاھ ھاتىبىت ئەرى ئەرگوش بۇ نمونە ل ئەرەبە گوش ھاتىيە ۋە زۆر ناقىت دىكەش... ھەتا ھەۋارىش دى شىبىن بىبىن ل ھاو ئار يا ھاتى ب ماناىا جەھكى ھەق پشك ھەتا نەتەۋى ئارىا ل بەراھىكى ئار ياھاتى كە وشەيەكا زمانى خۇيانە . ھەتا ئىرانىش ل وشا ئارىانا ياھاتى . بىجگە ل ووشا ئار ووشا بلىش ل كوردستانى يازۆرەو كانى بل ل ئاكرى و بلىت دۇلا بالىسان و بلى ل دەقەرا بارزان ھەمان ماناىت ھەى .

پىدقىە ئەم قەگەرىپىن بۇ دىرۆكا خۇ و دىرۆكا راستەقىنەيا ل رۆژھەلاتا ناقىن ھەمىيا كوردايەو ھەتا چىرۆكىت بەر ئاگردانىش ل قى دەقەرى و ل ناق نەتەۋىت دىكەش يىت رۆژھەلاتا ناقىن ھەمى يىت كوردانە . ھەتا جەپىت ل رۆژھەلاتىش ھزرا زەردەشتى يا ھەبووى ل ھندستان و ل (ئاتەرىپاگان) كو تازە دىبىتىنى ئازەرىپىجان ب ماناىا ئاگرى زەردەشتى دھىت و مەبىت ل سەر چىا داتنان و ئاگر بەردداىى و ئەق دوخمەيا ل بلى ھەى جۋانتىرەن دوخما زەردەشتىيايەو چى دىبىت ل سەردەمى ساسانىا ھاتىبىتە چىكرن و سى دوخمەنە ل سەرىئىك و ھەرسى دوخمەش دىيارن ، ئەقەش رەنگە ل بەرھندى سى دوخمە چىكرىن چونكى خەلكەكى زۆر بى لى بووى و قەلەبالغ بوو . ئەق دوخما ل بلى ل زىرى گرانبەھاترە و رۆژەك دھىت كو ل ھەمى دونىياى خەلك دى ھىن بەرى خۇ دەنى و ئەق دوخمە دىرۆكەكى قەدگىرىت بۆمە كال زەمانى بەرى چەوا سەردەرى دگەل مردىا دھاتە كرن و چەوا دھاتنە قەشارتن و جى پەنجى زەردەشتىا زۆر جۋان ل وپرى يا دىارەو ئەقە دىرۆكا مەيەو شارستانىيەت باب و باپىرىت مەيە و ئەقە بخۇ مۆزەخانەيەكەو ب بۇچونا من رەنگە قەبىزىت بۇ پتر ل 2600 دووھەزارو شەش سەد سال بەرى ئەقرو . ۋە بۆمىن جەھى شانازىيى يە كو ئەز شىام ئەق جەھى

ئاشرىباكىم و مانايا وى لىكىدەمەقەو ئەقەش بۇ مە روون دكەتەقە كو دەقەرا بارزان ھەر ل خۇرا نەبوويتە بارزان و بەلكى دووسى ھەزارسالىش جەي شارستانىيەتى و نەتەوايەتتىي بوويەو ھەرۋەكى ئارىل كو چەند ھەزارسالە شارستانىيەت ھەى ل دەقەرا بارزانىش بەشەكە ل شارستانىيەتامەو ھەتا دووماھەمىن فەلسەفەش بەرگىيا كرى و ل سەر دەستى وى ھەم شارستانىيەتا كوردا ھاتە پاراستن ھەرۋەكى كو ل بەراھىكى ب خۇ خودانى شارستانىيەتى بوويە .

ناقى زىمۇك :

ئەق جەي شاخ و كەقرى مەيتا ئەق جە دوخمەيە . راستە ل بلى دىيئە بالندەيەكى رەنگاورەنگ و قاش قاژە (زىمۇك) .

نۇكە من جەك دى يى دىرۇكى ل بەردەست ھەى ل نزيك (دووين) گوندەكە دىيئە بەبەغاشە (بابە چىچك) . من ل وپرى وىنى چىچكى ل سەر كىلەت گۇرا دىتن ناقى چىچكى بەغاشە ناقى كەقن . ل سەردەمى ئەبويا كو ھەمدانیا ھېرش كرىە سەر (ھەزبانیا رەوئەندا) نىزىكى 1200 ھەزارو دووسەد سال بەرى نۇكە لوپرى دىيئە ل دەقەرا بابەغىش ب شەر ھاتن و پىشتى ھنگى ئەق چوئە قەندىل . مەبەستامن ئەق قەندىلا ل لايى سىپىلكى نەك قەندىلا دوور . ل دەمى ئەز چومە سەر گۇرا (قەب) وشويناورا دەريەكە ۋەكى دەوى (دووين) من دىت ل سەر كىلا كو كىلەت درىژن و وىنى چىچكەكى رەنگالى ۋەكى زىمۇكى ھەنە ، ئەق كىلە ھەمى كەفتىنەو ل دەمى ھەمدانیا ئەق جە گرتى ھەتا گۇرستانا وان كاۋل كرىە و ل سەر لايى دىكەى كىلا مەزن(لائىلا ھە ئىلەلا) ھاتىە نقىسن ب دەست نقىسەكى كوفى و گەلەك ل مېژنىە ل چاق وىنىت چىچك و قەفەسى كو ل لايى دىكەى كىلى ھەنە. ئەق چىچك ناقى وى بابەغىش ھەر بابە غاشە ب زمانى فارسى و كو ھەمان بالندى زىمۇكى يە و بالندەيەكى پىرۇز بوو ل نك زەردەشتياوو خارناۋى مېروو بوويە و ھەر بۇ پتر گفئوگۇكرن ل سەر پىرۇزيا بالندەى ل نك باب و باپىرا ، ھەتا نۇكەش مەلەك تاوس ل نك ئىزىدا پىرۇزە (مەل واتە بالندە) ۋە (تاوسى واتە رەنگاو رەنگ واتە زىمۇك) ئەقە بۇچونامنە ، ۋە ئەگەر كەسەك بەرى خۇ بدەتە پەرتوكىت دىرۇكىت ئىزىدا (مەلەك تاوس) نە وىنى بالندى تاوسە بەلكى بالندەيەكى دىكەيە كو ۋەكى ئەق بالندەيە كو ل سەر كىلەت ھەزبانیا ھەى و ھەمان بابەغاش و زىمۇكە. ئەقە بۇچونامنەو بىروبوچونىش ئازادىە بۇ ھەر كەسەكى . پىدقە لىكۆلىنىت پتر بەيئە كرن كو ئەق بالندى بچوكى رەنگاورەنگىش ل نك روحيەتا زەردەشتيا پىرۇزىەكا تايبەت ھەبىت .

پاشمايىت ئەقى دوخمىت زەردەشتيا ل مۇزەخانىت ئىرانى يىت ھەى و ل ئىزد ل ئىرانى ھەيە بەس ل سەر شاخىيەو مەيتا دەنە سەرو ئەق جە نۇكە ب چىمەنتۆو چەكلى چارەدكەن و بىرەكا ناقى ياھەى ل وپرى بۇ ئىسكا .

ھەتا ل باژىركى بلىش ل بن جادى بىرەكا ھەى كو ھەمى ئىسكن تىدا ھەى و ئەق ھوردە ئىسكە ھەمى ب (جۇنى) يىت كووتاي و ھافىتتەت ئەقى بىرىدا و گۇتەكا بەرى ياكوردى ھەيە دىيئە (ئەگەر خزمىتە گۇشتى تەزى بخت بەلى ئىسكىت تە ناھافىت و دى قەشپىت) ل بەرھندى كو مۇغا زەردەشتى ھات ھندەك عادات و رى و رەسمى خۇى ھەبوون . ھەتا ل شويناورى زىمۇكى ھندەك بازن و مۇرو ھەتا پەيكەرەكى بچوكەكى كو ب لاتىنى ئەزىيۇم ساسانى ل سەرھاتبوويە نقىسەن ، ھاتىنە قەدىتن و ئەز بىژم ھاتىنە پاراستن . ئەق بازن سەرى مارى ل سەر ھەى و ل سەردەمى سۇمەرياش مارى پىرۇزى ھەبوو رەنگە ھەمان ھزرو پىرۇزى بۇ زەردەشتياش مابىتن .